

Damiaan Messing

Op pelgrimage naar een duurzaam leven

Kun je geen ritueel bedenken om mensen te inspireren tot duurzaamheid?

Mijn broer Martijn en ik waren in 2008 op weg naar De Kleine Aarde in Boxtel, waar Martijn net directeur geworden was. De Kleine Aarde werd opgericht na het rapport van de Club van Rome in 1972, volgens welke de aarde te klein was voor onze collectieve honger naar grondstoffen. Als een van de eerste milieugroeperingen ging De Kleine Aarde op zoek naar alternatieve leefstijlen.

Ik had Martijn enthousiast verteld over mijn colleges Rituele Studies, waarin een hoogleraar met oudtestamentische baard zijn studenten uitdaagde. Gefascineerd hoorde Martijn me aan over de enorme potentie die rituelen volgens die hoogleraar hadden: mensen communiceren via rituelen met goden, koningen krijgen via rituelen hun macht overgedragen en hele gemeenschappen worden erdoor bij elkaar gehouden. Waarom gebruikten we die potentie niet om de wereld te redden? Zie het broeikas-effect, de massale uitsterving van soorten en de immense uitdaging om met miljarden mensen vreedzaam samen te leven op één planeet?

Welk gebaar kan de wereld redden?

Martijn vroeg me de ideeën van die hoogleraar – Ronald L. Grimes – te vertalen naar de missie van De Kleine Aarde om ieders voetafdruk op de planeet te verkleinen: de ruimte die we innemen in onze behoefte aan voeding en grondstoffen. Het resultaat was een bachelorscriptie waarin ik uitzocht hoe een ritueel mensen over de grenzen van cultuur

en religie kan inspireren tot een duurzame leefstijl: *What gesture can save the planet?*

Een paar conclusies: (1) kies natuurlijke gebaren die passen bij onze gedeelde lichamelijkheid, (2) zoek symbolen die niet geclaimd zijn door een religie en ruimte geven aan persoonlijke invulling, maar die toch bepaalde waarden uitdragen.

Ik constateerde dat de missie van De Kleine Aarde die gebaren en symbolen al in zich had: de voetafdruk en de aarde. De voetafdruk is het resultaat van een universeel en natuurlijk gebaar: lopen. Lopen komt in veel culturen terug in pelgrimstochten als overgangsritueel naar een nieuwe levensfase. De aarde is door foto's van ruimtereizigers recent in ons collectief bewustzijn gekomen als wonderlijke, blauwe bol. Een schitterend symbool van verbondenheid dat door geen land of religie is te claimen.

Waarom, suggereerde ik mijn broer, ontwikkelen we geen pelgrimage door alle landen van de wereld, die je overal kan lopen als een overgangsritueel naar een duurzaam leven?

Weg naar verandering

Zo geschiedde! Binnen een mum van tijd had Martijn rondom mij een projectteam samengesteld om een wereldwijde 'road of passage' naar een duurzame leefstijl te organiseren. We bedachten een competitie voor de duurzaamste steden van Europa, waartussen de pelgrimstocht zou lopen. Voor de meest gerenommeerde architecten hadden we een ontwerpwedstrijd bedacht om een *earth landmark* te ontwerpen: een eigentijd-

se, seculiere kathedraal als eerbetoon aan de aarde. Wie de route gelopen had, mocht een voetafdruk zetten als bevestiging voor een belofte aan jezelf en de wereld. Inspirerende wereldburgers mochten die afdruk als eersten zetten om vervolgens alle voetafdrukken terug te laten komen in de fysieke route. Een langgerekte getuigenis van de *road of change* waaraan de mensheid was begonnen en iedereen toe werd uitgenodigd.

To the funny farm!

Mijn arm associatief hoofd kon niet stoppen met het vinden van nieuwe verbindingen en mogelijkheden. Mijn gedachten hielden niet meer op tot ik dit liedje hoorde: *'They are coming to take me away haha, hihi, to the funny farm (...) Haha, hihi!'* Ik kon het niet meer uitzetten en dacht dat ik gek werd. Ik hoorde de sirenes al bijna door de straat, zag de mannen in witte overalls ... Het leek me beter om te stoppen. Ik moest wel. De opdracht was te groot voor mij.

Vrijwilligers van de Walk of Wisdom houden de Hatertse Vennen schoon.

Foto: Marja Hakkoer

Ik ben in therapie gegaan en heb anderhalf jaar parttime in een klooster in Noord-Brabant gewoond om tot rust te komen. Daar, bij de kapucijnen in Velp, kwam het idee terug, maar anders. Minder activistisch en meer beschouwend, passend bij de ruimte voor eigen invulling die een goed ritueel en dus ook pelgrimstocht biedt: een *Walk of Wisdom* in plaats van een *Walk of Change*.

Ik herinnerde me een paar andere conclusies uit mijn scriptie: (1) nieuwe rituelen ontstaan geleidelijk, via *trial and error* (2) begin klein, dan heb je ruimte en tijd om te leren van al of niet bewuste experimenten, (3) betrek mensen met verschillende sensitiviteiten en vaardigheden.

Walk of Wisdom: geïnspireerd door de camino

'Leer van de rituele creativiteit van tradities, maar kopieer ze niet', adviseerde professor Rituele Studies Ronald L Grimes. Met dat idee in het achterhoofd liepen Manja en ik grote delen van twee camino's. We wilden leren van de verbindende kracht van de jakobschelp en de intieme tastbaarheid van het pelgrimspaspoort. Het kopiëren van die symbolen zou respectloos zijn en geestdodend. Geïnspireerd door Grimes zochten we juist eigen, authentieke vormen.

De jakobschelp evolueerde tot een speld en markering ontworpen door Huub en Adelheid Kortekaas. Het pelgrimspaspoort werd een schoenveter – de pelgrimsveter – waaraan je vogelringetjes spaart met de namen van de gemeenten op de route. Later bleek de omtrek van onze route te lijken op een vliegende vogel. Serendipiteit ...

Walk of Wisdom

In 2011 begonnen Martijn en ik opnieuw, ditmaal klein, met de oprichting van een stichting die op een bestaand pad met een ontwikkelfase van een paar jaar een nieuwe pelgrimsroute wilde ontwikkelen. Die zou als pioniersroute model worden voor vergelijkbare routes in andere landen om ze uiteindelijk aan elkaar te verbinden.

We namen dus de tijd dit keer en deden het lokaal; niet meteen gericht op grote resultaten, zonder die grote resultaten los te laten. In de stichting zaten twee kunstenaars die bij het experiment gingen helpen en een kunsthandelaar werd onze belangrijkste adviseur. Mijn praktisch en creatief ingestelde partner Manja werd mede-ontwikkelaar. Samen liepen we twee keer de camino naar Santiago om te leren van een eeuwenoude pelgrimtraditie.

In 2015 hebben we de pioniersroute geopend: de Walk of Wisdom. Een pelgrimsroute van 136 kilometer rondom Nijmegen, die we duidelijk brachten als experiment. We wilden kijken hoe de symbolen en rituelen die we in de ontwikkelfase hadden bedacht in de praktijk van het pelgrimeren zouden uitpakken.

We verwachten binnenkort onze vijfduizendste pelgrim en hebben de Nederlandse pioniersfase inmiddels afgesloten. Recent hebben we op uitnodiging van potentiële partners in België een eerste verkenning gemaakt daar. Het is nog een lange weg naar een wereldwijde pelgrimsroute, maar het begin is veelbelovend.

Ook nu doen we ons best om duurzaamheid uit te dragen. Het symbool van kunstenaars Huub en Adelheid Kortekaas staat voor de verbondenheid tussen mens en wereld, we geven pelgrims een zakje mee om zwerfafval op te ruimen en organiseren regelmatig acties om dat gezamenlijk te doen. Via het inschrijfgeld sparen we geld voor natuurorganisaties aan de route, we zetten eenmalige sponsorlopen op en hangen nestkasten voor vogels op verspreid over de route.

De vraag is natuurlijk: in hoeverre inspireren we hiermee mensen tot een duurzame leefstijl?

Zo dement als een deur

Rituelen zijn een focus op wat belangrijk is in het leven, maar hun betekenis is volgens Grimes dynamisch en creatief. Iedere kerkdienst of pelgrimage is anders en haar betekenis ontstaat ter plekke, afhankelijk van de levenssituatie – of zelfs het humeur! – van de aanwezige mensen en de omstandigheden eromheen – van locatie tot het weer of het nieuws in de wereld.

Wie rituelen ontwerpt, past dus bescheidenheid: het verhaal van je pelgrimage is niet meer of minder dan een achtergrondverhaal voor waar de pelgrim zelf mee bezig is. Kijk maar naar Santiago, hoeveel pelgrims zijn er nog intensief bezig met Jacobus? Dat is bij onze pelgrimstocht niet anders. Zo las ik in een logboek halverwege: 'Ik loop hier met een leeftijdsgenoot (66 jaar). Hij is zo dement als een deur, maar lopen kan hij als geen ander!' Ik zie de twee al lopen door het landschap, de een niet wetend waar hij is, maar blij om te doen wat hij goed kan, liefdevol begeleid door de ander. Wat zou ik bij hen aankomen met duurzaamheid! Hun tocht is waardevol op zich.

Pad van je eigen wijsheid

Oké, ik accepteer dat pelgrimsroutes werken doordat mensen er hun eigen draai aan geven. 'Pad van je eigen wijsheid' schrijven we nu dan ook in onze ondertitel. Maar het schuurt bij mij wel.

De problemen achter de uitdaging van Grimes voor een gebaar 'om de wereld te redden' zijn er in tien jaar tijd niet kleiner op geworden. Integendeel. De wereld heeft meer nodig dan alleen eigen wijsheid. 🌱

Kaka-camino!

Hoe het niet moet, leerden we ook en wel op de laatste 100 kilometer van de Camino Francés: een spoor van zwerfafval en zijweggetjes vol zakdoekjes en poep. Het leek wel de kaka-camino. In ons startpakket geven we nu een vuilniszakje mee met de vraag om de route mooier achter te laten dan je haar aantreft en we maximaleren het aantal inschrijvingen als het er te veel worden.

Symbolen van de Walk of Wisdom: speld, tevens markering, en de pelgrimsmeter met vogelringetjes.

Foto: Dolph Cantrijn